

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

Yaşam kalitesi ve eğitim ilişkisi: Türkiye üzerine bir değerlendirme

The relationship between quality of life and education: An assessment on Turkey

Özge Uysal Şahin

Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü Sağlık Ekonomisi ABD, Türkiye, e-mail: ozge@comu.edu.tr

Öz

Eğitim, yaşamımızın en önemli konu alanlarından biridir. Son iki yıldır yaşadığımız koronavirüs pandemisi bunu çok iyi hatırlattı. Tüm dünyanın yaşadığı bu sağlık trajedisi, eğitimde de ciddi bir kaos yarattı. Birçok çocuğun eğitim hayatı sekteye uğradı ve farklı bir nitelik kazandı. Oldukça sancılı olan bu sürece duruma uyum sağlama noktasında başarısız olan ülkeler olduğu gibi, iyi yönetenler de vardı.

Bu sonucu ortaya çıkaran en önemli etkenin yaşam kalitesi olduğu ifade edilebilir. Yaşam kalitesi dediğimiz kavram, çok boyutlu, öznel ve nesnel göstergelerden oluşan bir olguyu ifade etmektedir. Sağlık, eğitim, siyaset, ulaşım, ekonomi gibi pek çok unsur yanında kişilerin bunları nasıl algıladıkları ve memnuniyet düzeylerini içermektedir. Bu bağlamda, yaşam kalitesi göstergeleri yüksek olan ülkelerin eğitim alanında da iyi durumda oldukları ve eğitime oldukça önem verdikleri iddia edilebilir. Bu durum aslında bir etkileşimdir. Eğitim koşulları ve düzeyi iyileştikçe mutlaka bu, yaşam kalitesine yansır. Yaşam koşullarımız ve yaşama bakışımız büyük ölçüde aldığımız eğitimler tarafından şekillenmektedir.

Tüm bunlar bağlamında, Türkiye'nin durumu nedir? Diğer ülkelere kıyasla eğitim ve yaşam kalitesi ilişkisi bağlamında ne durumdayız? Tüm bu soruların yanıtı, Türkiye'de yaşam kalitesi içerisinde eğitimin ne kadar önemli olduğunu ve yer tuttuğunu anlamak adına önemlidir. Bu çalışmada, yaşam kalitesi içerisinde eğitimin önemine değindikten sonra Türkiye'de eğitim-yaşam kalitesi ilişkisini ve durumunu değerlendireceğiz.

Anahtar kelimeler: Yaşam Kalitesi, Eğitim, Türkiye, Pandemi

Citation/Atf: UYSAL ŞAHİN, Ö. (2022). Yaşam kalitesi ve eğitim ilişkisi: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Journal of Awareness*. 7(4): 179-197, DOI: 10.26809/joa.74.06

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Özge Uysal Şahin
E-mail: ozge@comu.edu.tr

Bu çalışma, Creative Commons Atif 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

Education is one of the most important subject areas of our lives. The coronavirus pandemic we have been experiencing for the last two years has reminded us of this situation very well. This health tragedy experienced by the whole world has created a serious chaos in education. The education life of many children was interrupted and gained a different quality. There were countries that failed to adapt to this very painful process, as well as those who managed well.

It can be stated that the most important factor that reveals this result is the quality of life. The concept we call quality of life expresses a phenomenon consisting of multidimensional, subjective, and objective indicators. It includes many factors such as health, education, politics, transportation, economy, as well as how people perceive them and their level of satisfaction. In this context, it can be claimed that countries with high quality of life indicators are also in good standing in the field of education and attach great importance to education. This is actually an interaction. As the education conditions and level improve, this will certainly reflect on the quality of life. Our living conditions and outlook on life are largely shaped by the education we receive.

In the context of all this, what is the situation of Turkey? How do we stand in relation to education and quality of life compared to other countries? The answers to all these questions are important in order to understand how important and place education is in the quality of life in Turkey. In this study, after mentioning the importance of education in quality of life, we will evaluate the relationship and status of education-quality of life in Turkey.

Keywords: Quality Of Life, Education, Turkey, Pandemic

1. GİRİŞ

Yaşam kalitesini etkileyen veya yaşam kalitesinden etkilenen pek çok konu alanı bulunmaktadır. Bu konu alanlarından biri de eğitimidir. Bir kişinin veya toplumun eğitim seviyesi ile bu eğitimin niteliği yaşam koşulları üzerinde oldukça belirleyicidir. İyi bir eğitim seviyesine sahip kişilerin genel olarak daha nitelikli işlerde çalıştıkları, daha sağlıklı aile ve arkadaş ilişkileri kurdukları, farkındalıklarının, refah ve mutluluk düzeylerinin daha iyi durumda olduğu iddia edilebilir. Ayrıca, yaşam koşulları ve kalitesindeki iyileşmenin de eğitimin niteliğini ve süresini etkilediği söylenebilir. Sağlıklı, refah seviyesi yüksek bireylerin eğitime devam etme ve nitelikli eğitim koşullarına ulaşma olanakları artmakta, eğitimin önemi konusundaki farkındalıkları yükselmekte ve eğitim koşullarının iyileştirilmesi konusundaki talepleri artmaktadır. O yüzden, eğitim ve yaşam kalitesi arasında etkileşimli bir ilişkinin var olduğu ifade edilebilir.

Yaşam kalitesi ve eğitim arasındaki bu ilişkinin varlığı farklı ülke deneyimlerine bakıldığında görülebilir. Yaşam kalitesi indekslerinde üst se-

viyelerde yer alan gelişmiş ülkelerin genel olarak eğitim göstergelerinin de iyi durumda olduğu anlaşılmaktadır. Peki Türkiye için bu durumun geçerliliği ne kadardır? Türkiye'ye dair yaşam kalitesi ve eğitim göstergeleri incelendiğinde acaba benzer bir ilişki ve seyir söz konusu mu? Bu çalışma dahilinde, temelde bu soruların yanıtı aranmaya çalışılmıştır. Ayrıca, yapılan incelemeler ve değerlendirmeler neticesinde bazı önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde yaşam kalitesi kavramının içeriği ve kapsamından bahsedilerek ülkelerin yaşam kalitesi düzeylerinin ölçülmesinde yararlanılan çeşitli endekslerden bahsedilmiştir. İkinci bölümde, yaşam kalitesinin eğitimle ilişkisine yer verilmiş, nasıl bir etkileşim içerisinde olduklarına değinilmiştir. Eğitimin yaşam kalitesini, yaşam kalitesi koşullarının da eğitimi hangi şekillerde etkilediği açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise söz konusu bu ilişkinin varlığı ve durumu Türkiye özelinde incelenmiştir. Türkiye'de hem çeşitli endeksler ışığında yaşam kalitesini ne düzeyde olduğu, hem de eğitime dair göstergeler ile bu göstergelerin yaşam kalitesi göstergeleriyle ne kadar ilişkili oldukları

ve benzer bir seyir gösterip göstermedikleri değerlendirilmiştir. Ayrıca, Covid-19 pandemi sürecinin de eğitim ve yaşam kalitesi üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tüm bu inceleme ve değerlendirmeler sonucunda ise bazı öneri ve tavsiyelerde bulunularak çalışma tamamlanmıştır.

Türkiye’de yaşam kalitesine dair yapılan çalışmaların sınırlı olması ve özellikle eğitim-yaşam kalitesi ilişkisini inceleyen çalışmaya literatürde az rastlanması çalışmanın özgün yönünü oluşturmaktadır. Türkiye’deki eğitim sistemi ve yaşam kalitesini etkisinin derinlemesine incelendiği ilk yayındır.

2. YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI

Yaşam kalitesi, uygarlık tarihi kadar eski bir sınıftır. İlk kentlerin ortaya çıktığı dönemlerde bile bu konuya önem verildiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber, kavramının felsefi temelleri, Antik Yunan dönemine dayanmaktadır. Platon ve Aristo, mutluluk ve iyi yaşamın ne olduğunu ve nasıl sağlanabileceğini sorgulayan başlıca Yunan filozoflarıdır. Platon’un (M.Ö. 427- 347) “Devlet” adlı diyalogunun üçüncü kitabında yaşam kalitesine dair görüşlerinin izlerine rastlanmaktadır. Platon bu eserinde “hayatın değeri” ile “yaşamın süresinin mi, yoksa kalitesinin mi öncelenmesi gerektiği” gibi yaşam kalitesiyle ilgili olguları, özellikle tıbbi açıdan örneklerle ele alarak değerlendirmektedir (Edisan ve Kadioğlu, 2013: 1). Bunun yanında, Aristo’nun (MÖ 384-322) “Nikomakhos’a Etik” isimli çalışması ise yaşam kalitesi kavramının şekillenmesinde belirleyici olan ilk kaynaklardan biri olarak kabul görmektedir. Çalışmada, mutluluğun nasıl ortaya çıkıp, iyi yaşamın nasıl elde edileceği tartışılmaktadır (Akranavičiūtė ve Ruževičius, 2007: 44).

Yaşam kalitesi kavramının ilk kez, A. C. Pigou tarafından 1920 yılında ekonomik refahla ilgili yazmış olduğu kitapta kullanıldığı görülmüştür. Fakat o dönemde dikkate alınmayarak göz ardı edilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan yıkım tablosu ise yaşamın nasıl iyileştirileceği sorusunu gündeme getirmeye başlamıştır. Yaşam koşullarını düzeltme yönündeki çabalar, toplumların sanayileşmesi ve modernleşme-

le beraber artış göstermiş, refahın ve ekonomik gelişmenin sağlanmasının tek başına yeterli olmadığını farkına varılmıştır. Sağlık durumunu yansıtan bir gösterge olma yönü öne çıkartılmıştır. Hatta, Dünya Sağlık Örgütü, sağlığın tanımını genişleterek fiziksel, psikolojik ve sosyal refah kavramlarını da dahil etmiştir (Ferrer, 2002).

Bu olgu, günümüzde önemli bir devinim sağlayarak, çok sayıda unsuru içerecek şekilde kapsamlı bir hal almıştır. Sadece sağlık veya sadece iktisadi yönüyle değil, toplumsal, politik ve teknolojik gibi diğer sac ayaklarıyla beraber değerlendirilmeye başlanmıştır.

1990’lı yıllardan sonra farklı disiplinlerden çok sayıda araştırmacının ilgisini çekmeye başlayan yaşam kalitesi kavramı, Avrupa Sosyal Modeli’nin de tamamlayıcı unsurlarından biri olmuştur. Bugün Avrupa Birliği’nin sosyal politikaya ilişkin temel amacı “yaşam koşullarının iyileştirilmesi ile Avrupa toplumunun yaşam kalitesini artırma” olarak ifade edilmektedir (Sapançalı, 2009).

Bu kavramın sistematik olarak ele alınmaya başlaması ise 1996’da İstanbul’da düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II) ile “herkes için yaşam kalitesi” ilkesinin benimsenmesiyle birlikte olmuştur. Yaşam kalitesinin çok boyutlu refahı ifade eden bir kavram olduğu kabul görmeye başlamıştır. Sonuç olarak, yaşam kalitesi; konaklama, istihdam, gelir, maddi refah, ahlaki tutumlar, kişisel durum ve aile hayatı, toplumsal destek, stres ve krizler, bedensel ve zihinsel sağlık, sağlık hizmetleri, çalışma koşulları, beslenme, mekânsal durum, siyasi yapılanma, eğitim olanakları, çevre gibi birçok faktör ve koşuldan etkilendiği genel kabul görmüştür (Uysal Şahin, 2020: 1).

Çok boyutlu bir kavram olan yaşam kalitesi kavramı farklı disiplinlerce ele alınmış, bu bağlamda farklı yönleri ön plana çıkartılarak tanımlanmıştır. Tıptan felsefeye, politikadan ekonomiye ve sosyal bilimlere kadar birçok farklı disiplin yaşam kalitesi kavramıyla ilgilenmiştir. Kavramın bu çok disiplinli veya disiplinler arası yapısı ise tek bir yaşam kalitesi tanımı yapılabilmesini güçleştirmektedir (Edisan ve Kadioğlu, 2011: 9).

Yaşam kalitesi göstergelerinin neler olabileceğine ilişkin birçok yazar, uzman ve kurumlarca yapılan tanımlamalar bulunmaktadır. Tablo 1’de en çok öne çıkanlara yer verilmeye çalışılmıştır. Bu amaçta yapılmış literatürde daha onlarca çalışmaya rastlanmaktadır. Her bir yazarın veya kurumun ele alış şekline göre yaşam kalitesi göstergeleri değişiklik göstermektedir. Fakat sonuç olarak bu gösterge tanımlamalarının hepsi hem öznel değerlendirmeler hem de nesnel unsurları içermektedir.

Tüm bu farklı yaklaşımlar temelinde, yaşam kalitesinin, insanın hayatını belirleyen ve etkileyen unsurlardaki iyilik hali ve yaşamdan memnuniyet düzeyinin toplamını ifade ettiği söylenebilir. Yaşam kalitesi hem nesnel hem de öznel kriterlerden oluşmaktadır. Nesnel göstergeler (nesnel ölçümler); gelir, eğitim, meslek, sağlık, yaşanan konut gibi bireyin refahını sağlayacak koşulların varlığı ve derecelerini içermektedir. Öznel göstergeler ise bireyin sahip olduğu bu imkânlardan duyduğu tatmin/doyuma yönelik değerlendirmeleri ifade etmektedir (Diener ve Suh, 1997: 189; Torlak ve Yavuzçehre, 2008: 29).

Çoğu uzman, kalite terimini derecelendirme ile ilişkilendirmekte ve yaşam kalitesini yüksekte düşüğe, iyiden kötüye doğru değişme göstererek derecelendirilmesi gereken bir kavram olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla, “Yaşam kalitesi iyileşiyor” ve “Yaşam kaliteleri bizden daha kötü” gibi değerlendirmelere çoğu çalışmada rastlanmaktadır. Bu bağlamda, yaşam kalitesini ölçerek ne düzeyde olduğunu gösteren çok sayıda Yaşam Kalitesi endeksleri bulunmaktadır. Bu endekslerden öne öne çıkanlar şöyle sıralanabilir (Uysal Şahin, 2020: 29-69):

- Birleşmiş Milletler (BM) İnsani Gelişme Endeksi
- OECD Daha İyi Yaşam Endeksi
- Avrupa Birliği (AB) Yaşam Kalitesi Endeksi
- The Economist Gazetesi’nin Oluşturduğu Yaşam Kalitesi Endeksi (The Economist Quality of Life Index)
- Numbeo Yaşam Kalitesi Endeksi
- Ferrans ve Powers Yaşam Kalitesi Endeksi
- Mercer Yaşam Kalitesi Endeksi
- Mutluluğu Ölçmeye Yönelik Endeksler

Tablo 1. Yaşam Kalitesi Göstergeleri.

Campbell vd. (1976)	Glatzer (1987)	Evans (1994)	Gregory vd. (2009)	Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2015)	European statistics (Eurostat) (2021)	Quality of Life Research Unit (2015)
Sağlık	Yaşam Standardı	Memnuniyet	Finansal Durum	Barınma	Yaşam Koşulları	Fiziksel Durum
Aile Hayatı	Hane halkı Geliri	Yetenekler	İstihdam	Gelir	Üretkenlik	Psikolojik Durum
Ulusal Devlet	Barınma	Sosyal Çevre	Çevre	İş Hayatı	Sağlık	Mental Durum
Arkadaşlık	Sağlık	Bio-sosyal-fiziksel Statü	Fiziksel ve mental durum	Sosyal İlişkiler	Eğitim	Fiziksel Sahiplik
Barınma	İlişki Durumu	Çevre	Eğitim	Eğitim	Boş Zaman ve sosyal ilişkiler	Sosyal İçerme
İş	Aile Hayatı		Eğlence	Çevre	Ekonomik ve fiziksel güvenlik	Sosyal Bağlılık
Topluluk	Sosyal İlişkiler		Boş Zaman	Demokrasi	Yönetişim ve Temel Haklar	İş/Okul Hayatı
Maneviyat Din	Toplumsal Güvenlik Sistemi		Sosyal Bağlılık	Sağlık	Doğal Çevre	Boş Zaman
Eğlence ve Spor Faaliyetleri	Çevre			Yaşam Memnuniyeti	Genel Yaşam Deneyimi	Fiziksel ve Entelektüel Gelişim
Finansal Durum	İş ve Eğitim			Güvenlik		
	Boş Zaman			İş-Yaşam Dengesi		

Kaynak: Tarafımızca derlenmiştir.

- Hastalıktan Koruma ve Önleme Merkezleri'nin Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi Endeksi (Centers for Disease Control and Prevention's Health-Related Quality of Life Index)
- Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Endeksi (World Health Organization Quality of Life Index)
- Tüketici Güven Endeksleri
- Ekonomik Refah Endeksi (Index of Economic Well-Being)
- Johnston Yaşam Kalitesi Endeksi
- Eurobarometre
- Veenhoven'ın Mutlu Yaşam Beklentisi Ölçeği (Veenhove's Happy Life Expectancy Scale)
- Uluslararası Yaşam Endeksi (International Living Index)
- Miringoff Toplumsal Sağlık Endeksi
- Estes Ağırlıklı Sosyal Gelişme Endeksi (Weighted Index of Social Progress)
- Cummins' in Kapsamlı Yaşam Kalitesi Ölçeği
- Expart Insider Yaşam Kalitesi Endeksi
- İyi Olma Kalitesi Ölçeği (Quality of Well-Being Scale)
- Fiziksel Yaşam Kalitesi Endeksi
- Diğer Yaşam Kalitesi Endeksleri

Bir hedeften öte bir hak olan yaşam kalitesini en üst düzeye çıkarmak hem toplumsal hem de siyasi bir sorumluluktur. Yaşam kalitesi, araştırmacılar ve politikacılar tarafından iyi anlaşılmıştır. Yaşam kalitesi kavramının eksik tanımlanması veya bazı göstergelerin eksik bırakılması ölçümün de eksik veya hatalı olmasına yol açar. O yüzden, çevre, ekonomi, sağlık ve eğitime dair göstergeler yaşam kalitesini belirleyen en öncelikli unsurlar olarak ifade edilebilir.

3. YAŞAM KALİTESİ-EĞİTİM İLİŞKİSİ

Yaşam kalitesi, sosyolojik, psikolojik, tıbbi, ekonomik ve tabii ki eğitimsel boyutları olan bir kavramdır (Fayers ve Machin, 2007; Slavnić vd., 2015). Eğitim ve yaşam kalitesi arasında aslında bir etkileşim söz konusudur. Yaşam kalitesindeki iyilik hali eğitimi etkilediği gibi, eğitim koşulları ve düzeyi iyileştikçe bu da mutlaka, yaşam kalitesine yansır. Nitelikli ve yüksek seviyede eğitim alan kişilerin genel olarak ekonomik koşullar,

sosyal ilişkiler ve ruhsal sağlık bakımından görece iyi durumda oldukları iddia edilebilir. Yaşam koşullarımız ve yaşama bakışımız büyük ölçüde aldığımız eğitimler tarafından şekillenmektedir.

Yaşam kalitesi, bir kişinin/toplumun eğitim seviyesini ve yaşam boyu eğitim için gerekliliklerin hazır olma düzeyini belirler. Diğer bir ifadeyle, yaşama kalitesi ve yaşam kalitesini oluşturan koşullar kişinin aldığı eğitimin kalitesini ve süresini etkilediği gibi, yaşam boyu eğitimin benimsenmesi ve uygulanmasını da mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, yaşam kalitesi göstergeleri yüksek olan ülkelerin eğitim alanında da iyi durumda oldukları ve eğitime oldukça önem verdikleri iddia edilebilir. Refah ve mutluluk seviyesi yüksek toplumların eğitime ulaşma imkanları, eğitimin niteliği ve yaşam boyu eğitimin öneme dair farkındalık düzeyleri genel olarak yüksektir.

Çok sayıda araştırma, kişinin yaşam kalitesinin, kişinin maddi durumdan, sosyal ilişkilerinden, yaşam koşullarından, sağlığından, işinden ve boş zamanlarından memnun olmanın yanı sıra, alınan eğitim düzeyinden büyük ölçüde etkilendiğini doğrulamaktadır. Yeterli eğitimi alamama ve beceri eksikliği, kaliteli işlere erişimi kısıtlamakta, sosyal dışlanma ve yoksulluk riskini artırmakta ve aynı zamanda sosyal faaliyetlere tam katılımın önünde engel teşkil etmektedir. İş bulamama ya da nitelikli işe sahip olamama, bireyin yaşam kalitesinde bozulma anlamına gelen stres ve tükenmişliğe neden olur (Radovanović, 2017: 190).

Eğitimin, insanların çalıştıkları işler, kazançları ve üretkenliği üzerindeki etkilerinin yanında yaşam kalitesi için önemli olan başka etkileri de bulunmaktadır. Yapılan bazı çalışmalar okula daha uzun süre devam eden veya daha yüksek eğitim nitelikleri kazanmış bireylerin, daha fazla iyi oluş durumu sergilediklerini, daha sağlıklı olduklarını ve toplumsal yaşama daha aktif katıldıklarını ortaya koymaktadır (Stiglitz vd, 2009: 166). Eğitim, insanların daha olumlu ve sağlıklı yaşamlar sürmelerini sağlayabilmektedir (Goldberg ve Smith, 2007: 14; Schuller, 2007: 5; Stiglitz vd., 2009: 166). Daha iyi eğitimli insanlar için daha düşük ölüm oranları (Mackenbach, 2006), daha az ciddi sağlık sorunları (diyabet ve yüksek tansiyon gibi) ve daha az yaygın hastalıklar

(soğuk algınlığı, baş ağrısı ve ağrı gibi) kaydeder (Stone vd., 2008). Eğitim, insanların bildiklerini şekillendirerek sivil ve sosyal katılımı teşvik edebilir ve kişilerin sosyal statüsünü artırmasına olanak tanır (Schuller, 2007: 5). Pfeifer (2007) ise eğitimin yaşam kalitesine etkisiyle ilgili şunları söylemiştir: iyi eğitilmiş bir kişi sosyal ve ekonomik ilerlemeyi kendi başına başarabilir; daha yüksek refah ve daha yüksek yaşam standartlarına ulaşabilir. Daha fazla ve daha iyi eğitilmiş insanlar daha iyi sosyo-ekonomik koşullara erişebilir. İyi okullardaki fakir çocuklar hayatta daha başarılı olurlar. Diğer bir ifadeyle, eğitim bir kişiyi güçlendirir ve insanların daha proaktif olmalarına, yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmalarına ve mevcut seçenekleri genişletmelerine yardımcı olur (Khan ve Williams, 2006, s. 2).

Eğitimin yaşam kalitesinin belirleyicilerinden biri olduğu, yaşam kalitesini ölçmeye çalışan çeşitli endekslerde de görülmektedir. Bunlardan bazıları şöyledir:

- *BM İnsani Gelişme Endeksi* içerisinde «eğitim endeksi» yaşam kalitesini ölçen 3 temel göstergeden biri olarak kabul edilmiştir. Burada ortalama eğitim süresi endeksi ve beklenen eğitim süresi endekslerinin toplamının ortalaması alınarak bir hesaplama yapılmaktadır (2010 yılından itibaren kullanılan sistem)
- *OECD Daha İyi Yaşam Endeksi* içerisinde «eğitim ve beceriler» refahı ölçen kriterlerden biri olarak ifade edilmiştir.
- *Avrupa Birliği Yaşam Kalitesi Endeksi* içerisinde de yine eğitim başlığı yer almakta ve eğitimin yaşam kalitesine yansımaları ölçmekte «Eğitimsel Kazanım, Kendini İfade Etme Becerileri ve Yaşam Boyu Öğrenme» göstergelerinden yararlanılmaktadır.
- Mutluluk Endeksleri
- Estes Ağırlıklı Sosyal Gelişme Endeksi
- Miringoff'un Sosyal Sağlık İndeksi
- Fiziksel Yaşam Kalitesi Endeksi.....

gibi çok sayıda endeks içerisinde «eğitim» başlığı yer almaktadır.

Eğitimle yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların ise literatürde çok fazla olmadığı görülmektedir. Eğitimin daha çok doğrudan yaşam kalitesi ile değil ama yaşam kalitesini

oluşturan bazı unsurlarla ilişkisi incelenmiştir. Bu unsurların başında ise gelir, istihdam, evlilik ve toplumsal ilişkiler gelmektedir. Bu bağlamda, eğitimin söz konusu unsurları nasıl ve ne kadar etkilediği veya bu unsurların eğitim kazanımları ve düzeyi üzerinde yarattığı etkiler analiz edilmiştir. Bütüncül bazda ele alan, yaşam kalitesinin ve/veya onu oluşturan çok sayıda unsurun eğitimle ilişkisini inceleyen çalışmalar ise sınırlıdır. Bununla beraber, eğitime yapılan yatırımlar ve harcamalar birçok boyutta yaşam kalitesini etkilediğine dair literatürde ciddi çalışmalara rastlanmaktadır.

Stiglitz vd. (2009: 98) şekillendirdiği yaklaşıma göre, eğitime yapılan yatırımlar -esas olarak eğitim ve araştırmaya yapılan harcamalar yoluyla- uzun vadede yüksek bir yaşam kalitesinin sağlanmasında hem önemli hem de gereklidir, çünkü insan sermayesinin oluşumuna ve gelişmesine katkıda bulunur. Eğitime yapılan yatırımlar gelecek nesillerin refahını artıran bir kaynaktır. Beşeri sermayenin faydaları hem ekonomik hem de toplumsaldır. Hem bu yatırımı yapan kişiye hem de parçası oldukları topluluğa katkı sağlar. Beşeri sermaye yatırımının ekonomik faydaları, bu yatırımı yapan kişi için daha yüksek gelir ve kazanç olarak görülür. Toplumsal düzeyde, beşeri sermayeye yatırım, ekonomik büyüme için temel bir faktördür. İnsan sermayesine yapılan yatırım, daha eğitilmiş insanlar için daha yüksek yaşam beklentisi, az gelişmiş ülkelerde daha düşük doğurganlık ve sivil ve sosyal yaşama daha fazla katılım gibi sosyal getiriler de sağlar. Bu getiriler yelpazesi nedeniyle, insan sermayesi kavramına ekonomik büyüme ve yeniliğin itici gücü olarak yaklaşılabilir; işlere daha fazla erişim, daha yüksek gelir ve daha düşük yoksulluğu güvence altına almak için bir yatırım olarak ve sürdürülebilir kalkınmayı güvence altına almak için korunması ve geliştirilmesi gereken varlıklardan biri olarak ifade edilebilir. (Stiglitz vd., 2009: 273).

Ionescu vd. (2013) bir ülkedeki eğitim ve araştırmaya yapılan yatırımlar ile yaşam kalitesi düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde üç indeksten yararlanılmıştır: İnsani Gelişme Endeksi, Ekonomist İstihbarat Birimi Yaşam Kalitesi Endeksi ve

Yaşamdan Memnuniyet Ölçeği. Analiz, Eurostat veri tabanından ve uzman kurumların sitelerinden gelen 27 Avrupa Birliği üyesi ülkeye ait eğitime ilişkin veriler kullanılarak yapılmıştır. Öğrenci/öğrenci başına kamu ve özel eğitim kurumlarına yapılan yıllık harcama ve araştırma ve geliştirmeye yapılan gayri safi yurtiçi harcama, bir ülkedeki yaşam kalitesini en iyi tahmin eden eğitim yatırımlarının göstergeleri olarak tanımlanmıştır. Çalışma, eğitime yapılan yatırımlar ile yaşam kalitesi arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bulgular, eğitime yapılan yatırımın olumlu ekonomik ve sosyal sonuçlar üreteceği ve bunun da yaşam kalitesini iyileştireceği hipotezini destekleme eğilimindedir. Bununla birlikte, harcamalar yalnızca eğitim kurumlarına giden kaynaklarla ilgili olduğu ve eğitim kazanımlarıyla da ilgili olmadığı için, eğitim harcamaları ile insanların yaşam kalitesi arasındaki bağlantıyı zayıflattığı iddia edilmiştir.

Ross ve Van Willige (1997) de yaptıkları çalışmada eğitimin yaşam kalitesini etkileyip etkilemediğini incelemişler ve eğitimin yaşam kalitesini etkilediği mekanizmaların neler olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda, eğitimin, iş ve ekonomik kaynaklara erişimi arttırdığı, sosyal desteği güçlendirdiği, özellikle evlilik gibi istikrarlı sosyal ilişkileri mümkün kıldığını iddia etmişlerdir. Eğitim ile öznel yaşam kalitesini, depresyon, kaygı, öfke, ağrı ve sızılar, halsizlik ve memnuniyetsizlik hali gibi çeşitli göstergeler çerçevesinde incelemişlerdir. ABD bağlamında yaptıkları çalışmada iyi eğitilmiş kişilerin daha az duygusal sıkıntı (depresyon, kaygı ve öfke dahil) ve fiziksel sıkıntı (ağrı ve sızı ve halsizlik dahil) gösterdikleri, daha yüksek memnuniyetsizlik seviyelerine sahip olduklarını ortaya koymuşlardır.

Jamieson (2007) tarafından kaleme alınan çalışmada yaşam kalitesini belirlemede ilerleyen yaşlarda resmi eğitim almanın önemi ve etkisi araştırılmıştır. Londra Üniversitesine ait bir kolejde derslere katılan büyük yaşta öğrenciler üzerinde yapılan anket çalışması ve öğrencilerle gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde eğitime harcanan zamanın yaşam kalitesine büyük ölçüde katkı sağladığı algısının geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim süreçlerinin ve

sonuçlarının öğrencilerde “iyi harcanan zaman” duygusu yarattığı görülmüştür. Bu durum ayrıca, eğitimin yaşam kalitesiyle ilişkisini göstermesi yanında, yaşam boyu eğitimin önemini de yansıtmaktadır.

Edgerton vd. (2012) eğitimdeki kazanımların yaşam kalitesi üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada Cummins’in (1996) yaşam kalitesi şemasını bir çerçeve olarak benimsemişler ve yaşam kalitesini belirleyen yedi farklı alanda eğitimsel etkilere bakmışlardır. Bu alanlar: yaşamda başarı, maddi refah/yaşam standardı, duygusal refah/dayanıklılık, fiziksel sağlık, toplum, yakın ilişkiler ve kişisel güvenlik/gelecekteki güvenlidir. Bu alanlar birbirinden bağımsız değil, etkileşim içerisindedir. Buna göre, eğitimdeki kazanımların yaşam kalitesi üzerindeki etkileri çok boyutludur. Bu noktada, çalışmada elde edilen bulgular ışığında eğitim ile yaşam kalitesi arasında dinamik bir ilişki olup, eğitimle elde edilen kazanımların yaşam kalitesini birçok alanda etkilediği söylenebilmektedir.

Powdthavee vd. (2015) ise eğitimin yaşam kalitesi üzerindeki belirleyiciliğini Avusturalya örneği bağlamında incelemişlerdir. Yaşam kalitesini oluşturan sağlık, gelir, istihdam ve evlilik gibi unsurlarla eğitimin ilişkisini analiz ettikleri çalışmada eğitim ile yaşam doyumu arasında doğrudan değil ama dolaylı bir ilişkinin varlığına ulaşılmıştır. Toplamda, eğitimin yaşam doyumu üzerinde dolaylı yoldan pozitif, büyük ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi görülmüştür. Buradan da anlaşılacağı üzere, eğitim sadece bireysel geliri etkilememekte, aynı zamanda bireylerin sağlık, evlilik ve aile hayatı hakkında daha iyi kararlar vermelerini sağlamaktadır. Örneğin yapılan bazı araştırmalarda, daha fazla eğitim gören bireylerin ortalama olarak daha iyi zihinsel ve fiziksel sağlık sonuçlarına sahip olduğu bulunmuştur (Lleras-Muney, 2005; Powdthavee, 2010; Siles, 2009).

Benzer şekilde, Gil-Lacruz vd. (2020) da Kazablanka'nın Zaragoza kentinde yaptıkları çalışmada gençlerin eğitim düzeylerinin sağlıkla ilgili yaşam kalitelerini nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Eğitim düzeyinin sağlıkla ilgili yaşam kalitesi üzerindeki rolünü, yönünü ve yoğunluğunu regresyon analizleriyle değerlendirmişlerdir. So-

nuçlar, eğitim düzeyi ne kadar yüksekse, sağlıkla ilgili yaşam kalitesi düzeyinin de o kadar iyi olduğunu göstermektedir. Eğitim seviyesi sağlıkla ilgili yaşam kalitesini farklı boyutlarda etkilemektedir. Bu bağlamda, kamu yetkililerinin, yaşam döngüsünün başlangıcından itibaren bir halk sağlığı stratejisi olarak eşitlikçi bir eğitim sistemini geliştirmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz çalışmalar daha çok, eğitimin yaşam kalitesi üzerine odaklanmaktadır. Bununla beraber, literatürde tam tersi yönde, yani yaşam kalitesinin veya yaşam kalitesini belirleyen unsurların eğitim üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, UNICEF (2002) tarafından OECD ülkeleri için yapılan çalışmada ilişkinin büyüklüğü ülkeler arasında farklılık gösterse de, eğitim başarısının öğrencilerin ailelerinin meslekleri, eğitimi ve ekonomik durumu ile güçlü bir şekilde bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin eğitim düzeyi ve içinde bulunduğu koşullar ile çocuğun eğitim düzeyi ve bilişsel gelişim arasında güçlü pozitif bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Buna benzer bir diğer çalışma, Radovanović vd. (2017) tarafından Sırbistan örneği bağlamında gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, yaşam boyu eğitimin önemini ve etkisini anlamak için Sırbistan topraklarında ortaokul birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar 220 öğrencinin yaşam kalitelerini incelemişlerdir. Bu araştırmayı oluşturdukları bir anket aracılığıyla yapmışlardır. Çalışmada, duygusal, fiziksel ve sosyal yönden gelişimin yaşam kalitesiyle ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Sonuçlar, öğrencilerin yaşam kalitesinin hala imrenilecek düzeyde olmadığını ve bu alanda sistemli çalışmanın önemli olduğunu göstermiştir. Ailenin ekonomik koşullarının, çocuğa yönelik ilgi ve desteğin varlığının çocuğun eğitimsel kazanımlarını ve neticede yaşam kalitesini etkilediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, bireyin yaşam kalitesini olumsuz etkileyen tüm bu faktörlerin saptanıp ortadan kaldırılması ve yaşam boyu eğitimi doğrudan veya dolaylı olarak iyileştiren koruyucu faktörlerin güçlendirilmesi önemlidir.

Yapılan tüm bu çalışmalar bize göstermektedir ki eğitim, yaşamımızın en önemli konu alanla-

rından birini oluşturmaktadır. Kaldı ki, 2019 yılının sonundan beri yaşadığımız koronavirüs pandemisi bize bunu çok iyi hatırlatmıştır. Tüm dünyanın içine düştüğü bu sağlık trajedisi, eğitimde de ciddi bir etki yaratmıştır. Birçok çocuğun eğitim hayatı sekteye uğramış ve farklı bir nitelik kazanmıştır. Yüzyüze yapılan eğitim ve öğretim faaliyetleri uzaktan online olarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Oldukça sancılı olan bu süreçte duruma uyum sağlama noktasında birçok ülke zorlanmıştır. Bununla beraber, özellikle temel eğitim seviyesinde yüz yüze eğitimi devam ettirebilen veya uzaktan eğitimi iyi bir şekilde gerçekleştirebilen ülkeler, özellikle de Batı ülkeleri öne çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerinin genel olarak bu süreçten daha az hasar gördüğü iddia edilebilir.

Peki bu veya benzeri sonuçları ortaya çıkaran etkenler nelerdir? Neden bazı toplumlarda eğitim seviyeleri ve eğitimin kalitesi diğerlerine göre daha yüksektir? Neden bazı toplumlar karşı karşıya kalınan sorunlardan veya değişimlerden daha az etkilenir? Eğitimde belirli bir istikrar ve başarının yakalamasında etkili olan unsurlar nelerdir? Tüm bu sorunların yanıtları detaylı olarak verilebilir. Ama hepsinin birleştiği nokta ise yaşam kalitesidir. Yaşam kalitesi ve onu oluşturan unsurlar eğitim üzerinde belirleyicidir. Sosyo-ekonomik olarak gelişmiş ve kalkınmışlık seviyeleri yüksek olan toplumların eğitimde başarısız oldukları örnekler herhalde yok denecek kadar azdır. Bununla beraber, eğitimin de yaşam kalitesini etkilediği günümüzde yadsınamaz bir gerçektir. O yüzden, etkileşim içerisindeki bu iki unsurun arasındaki ilişkiyi detaylı olarak ortaya koymanın yanında, eğitimi ve yaşam kalitesini iyileştirici adımların her ülkenin koşulları çerçevesinde tespit etmek gerekmektedir. Bunun gerekliliği, eğitim ve yaşam kalitesi düzeylerini geliştirme ihtiyacı duyan Türkiye için de önemlidir. Biz de çalışmanın bundan sonraki kısmında Türkiye’de yaşam kalitesinin durumunu önde gelen indeksler çerçevesinde inceleyerek özellikle eğitim kısmında nelerin eksik olduğunu çeşitli resmi kaynaklardan elde ettiğimiz veriler ışığında incelemeye çalıştık. Karşımıza çıkan tablo ise nelerin yapılabileceğini tespit etmemizde yardımcı oldu.

4. TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE YAŞAM KALİTESİ İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çeşitli yaşam kalitesi indeksleri içerisinde Türkiye'nin durumu, eğitim-yaşam kalitesi ilişkisini anlamak bakımından önemlidir. Böylece Türkiye'de yaşam kalitesi içerisinde eğitimin ne kadar yer tuttuğu ve bir iyileşme gösterip göstermediği ortaya konabilir. Bu konuda oluşturulan birçok endeks olmakla beraber, biz bu çalışmada önde gelen bazı yaşam kalitesi endekslerini ele alacağız.

Tablo 2'den de görüleceği üzere Türkiye, BM İnsani Gelişme Endeksi'nin 2020 yılında yayınlanan raporuna göre, 2019 yılında bir önceki yıla göre endekste 5 basamak üste çıkarak 189 ülke arasında 54. olmuştur. Rusya ve Belarus'un hemen altında yer alırken, Uruguay ve Bulgaristan'ın hemen üstündeki ülke olduğu görülmektedir. Endekste "Çok Yüksek Gelişmişlik" gösteren ülkeler kategorisinde yer almaktadır (BM, 2021a). Bu endeksin hesaplanmasında temel alınan 3 başlıktan birinin eğitimde geçen ve geçmesi gereken süre olduğu göz önüne alındığında, Türkiye'nin endeksteki durumunu ve yükselişini etkileyen başlıklardan birinin eğitim olduğu söylenebilir. Türkiye'nin 5 basamaklık bir yükseliş göstermesi ve endeks değerinin ar-

tısında eğitimin etkisi olduğu iddia edilebilir. Endeksin 2019 yılı verilerine göre Türkiye'de eğitimde geçmesi beklenen yılın 16,6 olduğu, eğitim endeksi değerinin ise 0,731 olduğu görülmektedir. Türkiye'nin yıllar itibariyle eğitim endeks değerinin ise sürekli artarak 2010'da 0,602, 2015'te 0,704 ve 2018'te 0,727 olmuştur. Bununla beraber endeksin ilk sıralarında yer alan Norveç, İrlanda ve İsviçre gibi ülkelerle kıyasladığımızda Türkiye'nin eğitim endeks değeri bakımından epey bir geride olduğu söylenebilir. Örneğin, Norveç'te eğitimde geçmesi beklenen sürenin 18,1 yıl, eğitim endeksi değerinin 0,930; İrlanda'da eğitimde geçmesi beklenen sürenin 18,7 yıl, eğitim endeksi değerinin 0,922; İsviçre'de eğitimde geçmesi beklenen sürenin 16,3 yıl, eğitim endeksi değerinin 0,900 olduğu görülmüştür. Türkiye'nin hemen üzerinde yer alan Rusya ve Belarus'un da yine eğitim endeks değerleri Türkiye'den daha iyi durumdadır. Rusya'nın 2019 yılı verilerine göre BM eğitim endeks değeri 0,823 iken; Belarus'un 0,838'dir. Türkiye'nin hemen altında yer alan Uruguay'ın da 2019 yılı eğitim endeksi değeri Türkiye'den daha yüksek olup 0,765 olarak gerçekleşmiştir (BM, 2021b). Ama tam bir değerlendirme yapabilmek için, Türkiye'nin diğer endekslerdeki özellikle eğitim başlığıyla ilgili durumuna ve yine eğitimle ilgili yayınlanan diğer istatistiklere bakmak gerekir.

Tablo 2. BM İnsani Gelişme Endeksi (2019 Yılı Verileri).

Sıra	Ülke	2019 Verisi (2020 Raporu)
1	Norveç	0,957
2	İrlanda	0,955
2	İsviçre	0,955
4	Hong-Kong	0,949
4	İzlanda	0,949
...
...
52	Rusya	0,824
53	Belarus	0,823
54	Türkiye	0,820
55	Uruguay	0,817
56	Bulgaristan	0,816
...
...
188	Orta Afrika Cumhuriyeti	0,397
189	Nijer	0,394

Kaynak: BM, İnsani Gelişme Endeksi Genel Ülke Sıralamaları, 2021a, <https://hdr.undp.org/en/content/latest-human-development-index-ranking>

OECD Daha İyi Yaşam Endeksi'nde maddi yaşam koşulları ve yaşam kalitesi alanlarında belirlenen 11 temel konu alanında ülkeler arasında refahı karşılaştırmasına olanak tanır. Endekste tüm kategoriler eşit ağırlıklı şekilde dağıtıldığında, Türkiye'nin 41 ülke arasında 38. sırada olduğu görülmektedir. Endeks raporunda, Türkiye'nin alt sıralardaki yerine dair ülkedeki vatandaşların yaşam kalitesinin son 20 yılda gelişme gösterdiği ama ne yazık ki Türkiye'nin hala, endekste diğer OECD ülkelerin sadece birkaçından daha iyi puana sahip olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'nin ve diğer OECD ülkelerinin 2020 yılına dair Daha İyi Yaşam Endeksi sonuçları Grafik 1'de de görülebilir.

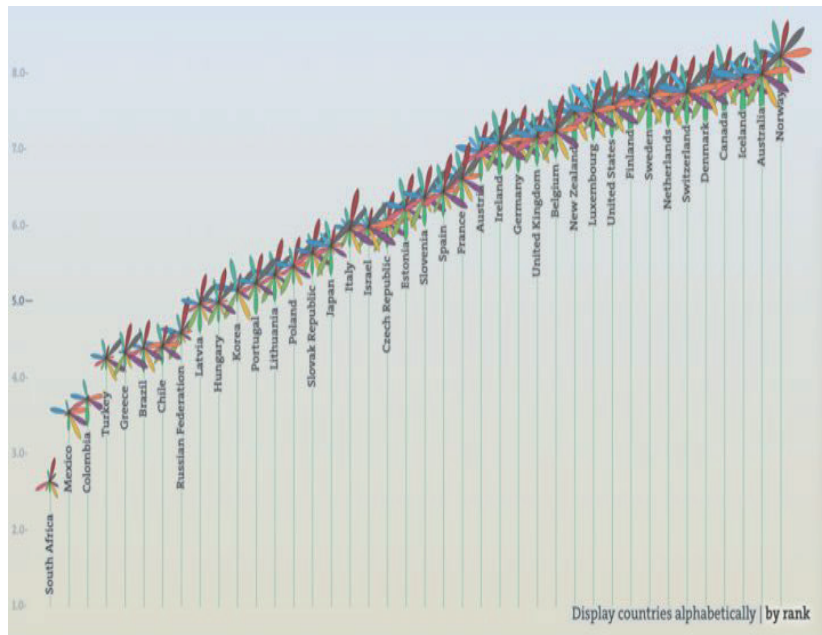
Türkiye, Daha İyi Yaşam Endeksindeki çoğu kategoride OECD ortalamasının altında puanlar almıştır. Hayat Kalitesi kategorisinde yer alan eğitimin durumuna baktığımızda ise Türkiye'nin 2020 yılı sonuçlarına göre endekste 3 puanla 40 ülke arasında 36. sırada yer aldığı görülmektedir. Daha İyi Yaşam Kalitesi endeksinde eğitim başlığı, eğitime katılım, öğrenci becerileri ve eğitimde geçen yıl olarak belirlenmiştir. Endeks raporunda ifade edildiği üzere, Türkiye'de, 25-64 yaş arasındaki yetişkinlerin %39'u lise eğitimi almıştır. Bu oran, OECD ortalaması olan %78'in çok altında bir değerdir. Çevre ve Gelir Düzeyi

kategorilerden sonra Türkiye'nin en düşük endeks skoruna sahip kategorisi eğitimidir (Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2022).

AB Yaşam Kalitesi Endeksi de OECD Daha İyi Yaşam Endeksi'ne benzer şekilde yaşam kalitesine ilişkin göstergeleri çeşitli kategoriler içerisinde değerlendirmiştir. Eğitim de bu kategorilerden biridir. Bu bağlamda, en güncel veriler ışığında Türkiye'nin AB ülkeleri ile durumu kıyaslandığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır (European Statistics (EUROSTAT), 2022):

- Üniversite mezunlarının nüfusa oranı bakımından Türkiye'nin 2020 yılı itibarıyla 27 ülke arasında %19,7 ile sondan 3'üncü olduğu, Romanya ve İtalya'nın kendisinden sonra geldiği görülmektedir. Hollanda ise %36,6'lık oran ile ilk sırada yer almaktadır.
- İlköğretim ve ortaöğretimden daha az eğitim alanların payı ise 2020 yılı itibarıyla Türkiye'de %58,7'dir. Türkiye, tüm AB üye ve aday ülkeleri arasında en alt sırada yer almaktadır.
- Yine, 2019 yılı verilerine göre AB üye ve aday ülkeleri arasında eğitim ve öğretimden erken ayrılanların nüfusa oranı en yüksek olan ülke, Türkiye'dir. Türkiye'de bu oran %28,7 iken, Hırva-

Grafik 1. OECD Daha İyi Yaşam Endeksi (2020)

Kaynak: OECD, OECD Better Life Index. 2022, January 22, <https://www.oecdbetterlifeindex.org/#/11111111111>

tistan'da %3, Litvanya'da %4'tür. En kötü rekora sahip ülke ne yazık ki Türkiye olmuştur.

- Türkiye'nin eğitim ve öğretime katılım oranı ise 2020 yılı verilerine göre %10,7'dir. Bu oran değerleriyle, Yunanistan (%10,6), Macaristan (%10,5), Karadağ (%10, 0) ve Polonya (%9,7) gibi ülkelerden sonra gelmektedir. En düşük orana %6,7 ile Romanya sahiptir. Onu %7,2 ile Bulgaristan izlemektedir. Türkiye'nin AB ülkeleri arasında ortalarda yer aldığı görülmektedir.

- Günümüzde eğitime dair en önemli göstergelerden biri de bireylerin dijital beceri düzeyidir. AB Daha İyi Yaşam Endeksi kapsamında yapılan araştırmaya göre 2015 yılı verilerine göre aday ve üye ülkeler arasında bu anlamda en iyi ülke 100 üzerinden 86'lık skor ile Lüksemburg'dur. Onu 80 puanla Norveç ve 75 puanla Danimarka izlemektedir. Türkiye, yine 23 puanlık değer ile en alt sırada yer almaktadır.

AB Yaşam Kalitesi Endeksi içerisinde "yaşam memnuniyeti" değerlerine bakacak olursak en son 2018 yılına ait sonuçlara göre en yüksek yaşam memnuniyetine sahip AB ülkelerin 8,1'lik skorlarla İrlanda ve Finlandiya olduğu görülmektedir. Bu ülkeleri, Norveç, İsviçre ve Avusturya izlemektedir. Sırbistan 5,6'lık skorla ve Bulgaristan ise 5,4'lük skorla en düşük yaşam memnuniyeti değerlerine sahip ülkelerdir. AB'ye aday ülke konumunda değerlendirilen Türkiye'nin ise 2018 yılı değeri 5,7'dir. Türkiye, sondan üçüncü ülke durumdadır.

Tüm bu endekslerdeki yerleri ve değerleri incelendiğinde Türkiye'nin yaşam kalitesi açısından

daha önünde kat etmesi gereken çok mesafe olduğu görülmektedir. Eğitim konusunda da birçok ülkeye kıyasla ne yazık ki hala alt sıralardadır. Bu durumun nedenlerinin doğru tespit edilmesi gerekmektedir.

Yaşam kalitesinin önemli belirleyicilerinden biri olduğu anlaşılan eğitim konusuna ilişkin Türkiye'de durumun detaylı bir değerlendirmesini yapabilmek ve yıllar itibarıyla bir iyileşmenin var olup olmadığını anlamak adına eğitime dair temel bazı göstergelere de bakmak gerekir. Bu bağlamda, öne çıkan başlıklardan ilki, seviyeye ve cinsiyete göre eğitim tamamlama oranlarıdır. Tablo 3'ten anlaşılacağı üzere, 2014-2015 eğitim-öğretim yılından 2020-2021 eğitim öğretim yılına kadar tüm seviyelerde eğitimi tamamlama oranları artmıştır. Özellikle, ilkökul ve ortaokul düzeyinde bu oran %100'lere yaklaşmıştır. Ortaöğretim seviyesinde ise %58,8'ten 2020-2021 eğitim-öğretim döneminde %73,2'ye ulaşmıştır. Ortaöğretimi tamamlamadaki bu artış dikkat çekicidir. İnsanların giderek daha yüksek bir eğitim seviyesine sahip olmaya başladıklarını göstermektedir. Bununla beraber, önemli olan sadece insanların daha fazla yıl eğitim almaları değil, eğitimin niteliği ve istihdam olanaklarıyla ilişkisidir.

Konuyla ilgili bir diğer eğitim verisi, cinsiyete göre 25 yaş ve üstü nüfusta en az lise mezunu olanların oranıdır. Yıllar itibarıyla hem toplamda hem cinsiyet bazında bu oranların nasıl değiştiği Tablo 4'te görülmektedir. 2008 yılından bu yana hem toplamda hem de cinsiyet bazında eğitime katılım oranları lise düzeyinde artmıştır. Bu artış

Tablo 3. Eğitim Seviyesi ve Cinsiyete Göre Eğitimi Tamamlama Oranları 2014-2020.

Öğretim Yılı	İLKOKUL			ORTAOKUL			ORTAÖĞRETİM		
	Toplam	E	K	Toplam	E	K	Toplam	E	K
2014-2015	97,7	98,1	97,3	94,1	95,8	92,3	58,8	58,6	59,0
2015-2016	98,0	98,2	97,8	93,7	95,0	92,3	59,7	58,7	60,8
2016-2017	98,3	98,5	98,2	88,9	89,9	87,9	62,9	61,5	64,4
2017-2018	98,4	98,5	98,2	90,2	91,2	89,1	65,1	63,2	67,1
2018-2019	98,6	98,7	98,5	97,7	98,1	97,3	68,1	65,8	70,4
2019-2020	98,6	98,7	98,5	97,7	98,0	97,5	70,3	67,8	72,9
2020-2021	98,6	98,6	98,5	97,1	97,4	96,8	73,2	70,5	76,0

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı (2014-2020), Ocak 21, 2022a, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1>
Açıklama: E: Erkek, K: Kadın anlamına gelmektedir.

her üç kategoride de %17-18 aralığında seyretmiştir. Yukarıda da ifade ettiğim gibi, insanların daha fazla eğitim alması adına önemli olan bu durumun nitelikle de birleşmesi gerekmektedir. Daha fazla eğitim alan insanlar daha fazla ve daha iyi koşullarda istihdam edilmelidir.

Tablo 4. Cinsiyete Göre 25 Yaş ve Üstü Nüfusta Eğitime Katılım Oranı (Lise), 2008-2020.

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
2008	26,5	32,5	20,7
2009	27,7	33,9	21,7
2010	30,0	36,6	23,6
2011	31,8	38,6	25,1
2012	32,8	39,6	26,1
2013	33,8	40,6	27,1
2014	35,2	42,1	28,5
2015	37,1	43,8	30,4
2016	38,0	44,6	31,5
2017	39,0	45,6	32,6
2018	40,5	47,0	34,1
2019	42,2	48,5	36,0
2020	44,1	50,4	37,9

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı (2008-2020), Ocak 21, 2022b, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1>

Aynı başlığa en az üniversite mezunu olanlar bağlamında bakıldığında ise Tablo 5'teki değerlere ulaşılmıştır. Cinsiyete göre 25 yaş ve üstü nüfusta en az üniversite mezunu olanların oranı 2008'te %9,8 iken, 2020'de %22,1 olmuştur. %12 seviyesinde hem toplamda hem de cinsiyet düzeylerinde artış görülmektedir. Üniversite mezuniyet oranları ülkemizde giderek artmaktadır. Üniversite mezunlarının yeterlilikleri ve istihdam olanaklarının artışı ise bu durumun başarısı için önemli tamamlayıcılardır. O yüzden, sadece üniversite mezunlarının artışı tek başına bir anlam ifade etmemektedir.

Tablo 5. Cinsiyete Göre 25 yaş ve Üstü Nüfusta Eğitime Katılım Oranı (Üniversite), 2008-2020.

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
2008	9,8	12,1	7,6
2009	10,7	13,1	8,4
2010	11,5	14,0	9,1
2011	12,8	15,5	10,1
2012	13,4	16,0	10,8
2013	14,9	17,6	12,3
2014	15,8	18,5	13,2
2015	17,4	20,1	14,7
2016	18,3	21,0	15,7
2017	19,1	21,6	16,6
2018	19,9	22,4	17,5
2019	20,8	23,1	18,5
2020	22,1	24,4	19,9

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı (2008-2020), Ocak 21, 2022b, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1>

Tablo 6'ya baktığımızda 1997'den 2021'e kadar eğitim-öğretim dönemleri için öğretim yılına göre ilköğretimde net okullaşma oranı, okul başına düşen öğrenci, şube ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı gibi veriler görülmektedir. Bu oranlar eğitimin niteliğini ölçmede önemli araçlardan bazılarıdır. Tablo 6'dan anlaşılacağı üzere, 1997'den 2012'ye kadar 8 yıllık kesintisiz eğitim modeli geçerli olduğundan ilköğretim çatısı altında 1. sınıftan 8.sınıfa tüm kademeler toplanmıştır. Bu süreçte, net okullaşma oranının %84,7'den 2012'ye %98,7'ye çıkmıştır. Fakat 2001-2005 arasında bir miktar gerileme yaşanmıştır. Bunun arkasındaki temel nedenlerden birinin, o dönemde yaşanan ekonomik kriz ve bir süre devam eden etkileri olduğu ifade edilebilir. İnsanlar çocuklarını okula göndermede zorlanmışlardır. Bu durum bize yaşam kalitesini oluşturan koşulların eğitimle oldukça ilişkili olduğunu göstermektedir. Bununla beraber, 2007'den sonra okullaşma hızı artmıştır.

Okul başına düşen öğrenci sayısı ise 1997 yılında 192 iken, 2012 yılında 323 olmuştur. Şube başına düşen öğrenci ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları da giderek düşüş göstermiştir. 1997 yılında şube başına düşen öğrenci 29 iken, 2012 yılında 25; öğretmen başına düşen öğrenci sayısı da 30 iken, 2012 yılında 20 olmuştur. Okullaş-

ma oranındaki artışa rağmen şube ve öğretmen başına düşen öğrenci sayılarındaki düşüş fiziki imkanlarda ve öğretmen sayılarında bir iyileşme trendine işaret etmektedir. Bu durum öğrencilerin daha nitelikli eğitim alması adına oldukça önemlidir.

6287 sayılı Kanun ile 2012/13 öğretim yılından itibaren 12 yıllık kademeli zorunlu eğitime geçilmiştir. Bu bağlamda, 4 yıl ilköğretim, 4 yıl ortaokul ve 4 yıl lise olmak üzere bir sistem oluşturulmuştur. Bu değişikliğin sırasında net okullaşma oranında hem ilköğretim hem de ortaokul düzeyin-

de bir düşüş trendine girildiği görülmektedir. Okul başına düşen öğrenci sayısının ise ilköğretim düzeyinde 2012 yılında 192 iken, 2021 yılında 217 olduğu; ortaokul düzeyinde ise 2012 yılında 306 iken, 2021 yılında 267'ye gerilediği görülmektedir. Bu sonuçlarda hem sistemde yapılan 12 yıllık kademeli zorunlu eğitim uygulamasının okul sayılarında yarattığı değişimin hem de okullaşma oranlarındaki düşüşün etkili olduğu söylenebilir. Şube başına düşen öğrenci sayıları ilköğretim düzeyinde değişmemişken, okul başına düşen öğrenci sayısındaki düşüşe paralel şekil-

Tablo 6. Öğretim Yılına Göre İlköğretimde Net Okullaşma Oranı, Okul Başına Düşen Öğrenci, Şube ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı, 1997-2021.

İLKÖĞRETİM ⁽¹⁾				
Öğretim yılı	Net okullaşma oranı (%)	Okul başına düşen öğrenci ⁽²⁾	Şube başına düşen öğrenci ⁽²⁾	Öğretmen başına düşen öğrenci ⁽²⁾
1997-1998	84,7	192	29	30
1998-1999	89,3	213	31	30
1999-2000	93,5	297	31	30
2000-2001	95,3	286	30	30
2001-2002	92,4	299	28	28
2002-2003	91,0	294	27	28
2003-2004	90,2	285	27	27
2004-2005	89,7	290	27	26
2005-2006	89,8	297	27	27
2006-2007	90,1	305	27	26
2007-2008	97,4	310	27	24
2008-2009	96,5	307	25	23
2009-2010	98,2	316	25	22
2010-2011	98,4	322	25	21
2011-2012	98,7	323	25	20
İLKOKUL				
	Net okullaşma oranı (%)	Okul başına düşen öğrenci ⁽²⁾	Şube başına düşen öğrenci ⁽²⁾	Öğretmen başına düşen öğrenci ⁽²⁾
2012-2013	98,9	192	22	20
2013-2014	99,6	195	22	19
2014-2015	96,3	197	21	18
2015-2016	94,9	202	21	18
2016-2017	91,2	195	20	17
2017-2018	91,5	204	21	17
2018-2019	91,9	213	22	18
2019-2020	93,6	213	22	17
2020-2021	93,2	217	22	17
ORTAOKUL				
	Net okullaşma oranı (%)	Okul başına düşen öğrenci ⁽²⁾	Şube başına düşen öğrenci ⁽²⁾	Öğretmen başına düşen öğrenci ⁽²⁾
2012-2013	93,1	306	27	19
2013-2014	94,5	304	27	18
2014-2015	94,3	292	25	17
2015-2016	94,4	281	24	15
2016-2017	95,7	300	24	17
2017-2018	94,5	288	24	16
2018-2019	93,3	287	24	15
2019-2020	95,9	284	23	15
2020-2021	88,9	267	22	14

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim (1997-2021), Ocak 21, 2022, www.meb.gov.tr

(1) 18.08.1997 tarihli ve 4306 sayılı Kanun ile 1997/98 öğretim yılından itibaren 8 yıllık kesintisiz, 30.03.2012 tarihli ve 6287 sayılı Kanun ile 2012/13 öğretim yılından itibaren de 12 yıllık kademeli zorunlu eğitime geçilmiştir.

(2) Okul başına düşen öğrenci, şube başına düşen öğrenci ve öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında Açık öğretim ortaokulu öğrencisi kapsamamıştır.

de şube başına düşen öğrenci sayısı da ortaokul düzeyinde gerilemiştir. Aynı durum öğretmen başına düşen öğrenci sayısına da yansımıştır. 2012 yılında 19 iken, 2021 yılında 14 olmuştur. Bu durum bize, okullaşmadaki düşüşü de hesaba katınca ortaokul eğitimine devam etmede bir azalma olduğunu akıllara getirirse de, fiziki imkanlardaki ve öğretmen sayısındaki artışın bu rakamları aşağıya çektiği iddia edilebilir. İlkokul düzeyine baktığımızda ise bu sayıların daha stabil bir seyir izlediği görülmektedir. Şube başına düşen öğrenci sayısı değişmezken, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 20'den 2021 yılında 17'ye gerilemiştir. Bu durum okullaşma oranındaki düşüşle ve öğretmen sayısındaki artışla ilişkilendirilebilir.

Tablo 7'de ise öğretim yılına göre ortaöğretimde net okullaşma oranı, okul başına düşen öğrenci sayısı, şube ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları gösterilmektedir. 1997 yılında ortaöğretim düzeyinde net okullaşma oranı %37,9 iken bu oranın sürekli bir artış trendiyle 2020-2021 eğitim-öğretim yılında %87,9'a ulaştığı görülmektedir. Ortaöğretime devam etme oranında bir yükselme eğilimi olduğu söylenebilir. Okul başına düşen öğrenci sayısı 2014-2015 yılına kadar biraz iniş ve çıkışlar da olsa artmış ama; sonrasında giderek azalmıştır. Şube başına düşen öğrenci sayısının da 2020-2021 eğitim öğretim yılına kadar azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu durumun fiziki imkanlardaki iyileşmeden kaynaklandığı ifade edilebilir. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısında ise 2011 yılına

Tablo 7. Öğretim Yılına Göre Ortaöğretimde Net Okullaşma Oranı, Okul, Öğretmen, Öğrenci, Derslik ve Şube Sayısı, Şube ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı, 1997-2021.

ORTAÖĞRETİM ⁽¹⁾				
Öğretim yılı	Net okullaşma oranı (%)	Okul başına düşen öğrenci ⁽²⁾	Şube başına düşen öğrenci ⁽²⁾	Öğretmen başına düşen öğrenci ⁽²⁾
1997-1998	37,9	361	34	14
1998-1999	38,9	344	31	14
1999-2000	40,4	344	30	14
2000-2001	43,9	345	30	15
2001-2002	48,1	405	32	18
2002-2003	50,6	399	29	18
2003-2004	53,4	389	29	18
2004-2005	54,9	379	28	16
2005-2006	56,6	394	29	16
2006-2007	56,5	382	29	16
2007-2008	58,6	352	28	15
2008-2009	58,5	384	27	17
2009-2010	65,0	408	26	18
2010-2011	66,1	428	27	18
2011-2012	67,4	395	26	16
2012-2013	70,1	382	23	16
2013-2014	76,7	375	23	15
2014-2015	79,4	466	21	14
2015-2016	79,8	405	20	13
2016-2017	82,5	388	18	13
2017-2018	83,6	364	18	12
2018-2019	84,2	341	22	11
2019-2020	85,0	327	22	11
2020-2021	87,9	375	25	13

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim (1997-2021), Ocak 21, 2022, www.meb.gov.tr

(1) 18.08.1997 tarihli ve 4306 sayılı Kanun ile 1997/'98 öğretim yılından itibaren 8 yıllık kesintisiz, 30.03.2012 tarihli ve 6287 sayılı Kanun ile 2012/'13 öğretim yılından itibaren de 12 yıllık kademeli zorunlu eğitime geçilmiştir.

(2) Okul başına düşen öğrenci, şube başına düşen öğrenci ve öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında Açık öğretim ortaokulu öğrencisi kapsamamıştır

kadar süren artış sonrasında tekrardan düşüş eğiliminin görülmesi, okullaşmadaki artışa istinaden fiziki koşullarda ve öğretmen sayılarında bir iyileştirmeye gidildiğini göstermektedir.

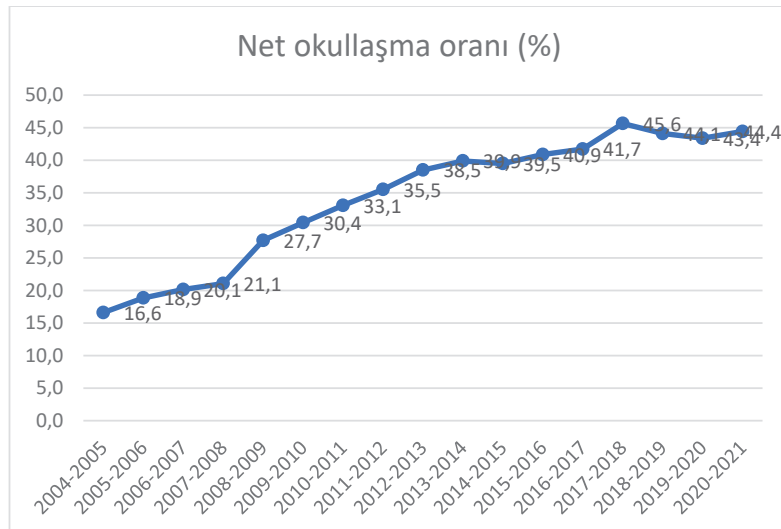
Tüm seviyelerde özellikle fiziki koşullarda ve öğretmen sayılarında iyileştirme çabaları sürmektedir. İlk ve ortaokul seviyelerinde okullaşma oranında son yıllarda bir düşüş görülmesi detaylı incelenmesi gereken bir konudur. Özellikle bunun altında yatan nedenlere ayrıntılarıyla bakmak gerekir. Yaşam kalitesi koşulları bunda ne kadar etkilidir?

Orta öğretim seviyesinde durumlar ise nispeten daha iyi görünmektedir. Bununla beraber, Türkiye’de eğitimin kalitesini tespit etmede tabi sadece bu göstergelere bakmak yeterli değildir. Örneğin, yükseköğretimdeki durumun nasıldır? Grafik 2’den görüleceği üzere yükseköğretimde okullaşma oranı 2004’ten yıldan itibaren hızla artmıştır. 2004-2005 eğitim öğretim döneminde %16,6 iken, 2020-2021 eğitim-öğretim döneminde %44,4 olmuştur. Fakat 2017-2018 eğiti-öğretim döneminden itibaren durağan diyebileceğimiz bir seviye görülmektedir. Bunun nedenleri, istihdam olanaklarının kısıtlılığı, alınan eğitimle orantılı işlerde çalışma şansı bulamama, ekonomik koşulların eğitimi devam ettirmeyi zorlaştırması gibi yaşam kalitesini etkileyen koşulların varlığı olarak ifade edilebilir. 2000’li yılların ba-

şından itibaren üniversite sayıları hızla artmış ve öğrenciler giderek eğitim-öğretim alma şansına ulaşmaya başlamıştır. Bununla beraber, yukarıda saydığımız nedenlere bağlı olarak üniversite eğitimi almanın ekonomik anlamda yüklediği külfet ve istihdam koşullarının zorluğu buradaki okullaşma oranını durağan bir yapıya sokmuştur. O yüzden, sadece eğitim kurumlarını oluşturmak sorunu çözmektedir. Ayrıca, insanların hem bu eğitime kolayca ulaşabileceği imkanları sunmak hem de sonrasında gerekli istihdam koşullarını oluşturmak gerekir. İhtiyaçları doğru tespit edip eğitim ve istihdam uyumlu şekilde dizayn edilmelidir.

Türkiye’de nüfusun çoğunluğunun eğitim düzeyini Tablo 8’e baktığımızda görebiliriz. Tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de 2020 yılı itibarıyla nüfusun %3,8’nin okur yazar olmadığını, %4,7’sinin bir eğitim kurumundan mezun olmadığını, %47,5’nun ilkokul yada ortaokul düzeyinde eğitim aldığını, %21,4’nün lise veya dengi bir meslek okulundan mezun olduğunu, %19’nun yükseköğretim ve fakülte düzeyinde mezun olduğunu, %2,2’sinin yüksek lisans ve %0,4’ünün doktora mezunu olduğunu söyleyebiliriz. Ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde eğitim alanların oranı giderek artmakla beraber, hali hazırda nüfusun çoğunluğunun ortaokul ve altında bir eğitim aldığı ya da hiç eğitim almadığını ifade edilebiliriz.

Grafik 2. Yükseköğretimde Net Okullaşma Oranı

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim (1997-2021), Ocak 21, 2022, www.meb.gov.tr

OECD tarafından üçer yıllık dönemler hâlinde yapılan “Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı” olan PISA, 15 yaş grubundaki öğrencilerin kazanmış oldukları bilgi ve becerilerini günlük yaşamda kullanma yeteneğini ölçen bir araştırmadır. Aynı zamanda, bu gençlerin öğrenme isteklerini, derslerdeki performanslarını ve öğrenme ortamları ile ilgili tercihlerini de tespit etmektedir. OECD’nin yayınladığı en güncel PISA verileri, 3 Aralık 2019’da açıklanmıştır. 37’si OECD ekonomisi olmakla birlikte toplamda 78 ülkeye ilişkin verinin olduğu bu araştırmada Türkiye’ye ilişkin sonuçlar dikkat çekicidir. 2018’de okuma becerisinde OECD puan ortalaması 487 olarak gerçekleşirken, Türkiye’nin okuma puanı ortalaması ise 466 olmuştur. Bu puan ile Türkiye, 37 OECD ülkesi içinde 31. sırada iken 78 OECD ülkesi ve partneri arasında 41. sırada yer almıştır. Yine, 2018’de OECD matematik puanı ortalaması 489 iken Türkiye’nin matematik puanı ortalaması, 454 puan olarak gerçekleşmiştir. Böylelikle Türkiye bu alanda, 37 OECD ülkesi arasında 33. olmuştur. Ayrıca OECD partnerleri de sıralamaya dahil edildiğinde Türkiye’nin, matematik alanında 42. sırada yer aldığı görülmektedir. 2018 yılında fen bilimleri alanında OECD ortalaması 489 iken Türkiye’nin puanı OECD ortalamasının altında seyrederek 468 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, bu puan ile OECD ülkeleri arasında 30. olurken OECD ülkeleri ve partnerleri arasında 39. sırada yer almıştır (T.C.

Milli Eğitim Bakanlığı, 2021). Sonuç olarak, Türkiye’nin 2003 yılından bu yana okuma, matematik ve fen bilimleri alanlarının tümünde OECD ortalamasının altında kaldığı görülmektedir.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Eğitim düzeyi yüksek bir nüfus, sürdürülebilir kalkınma bağlamında ekonomik büyümenin ön koşuludur. Eğitim programları, işgücü piyasasının ihtiyaçlarına ve küresel bilimsel ve teknolojik gelişmedeki yeni zorluklara uygun olarak gelecek nesillerin bilgi, beceri ve yeterlilik kazanmalarını sağlamalıdır. Eğitim sistemi, bilgiye sahip, onu işlerinde kullanabilen ve daha fazla değer yaratan bireyler yetiştirecek şekilde düzenlenmelidir (Jakimovski, 2019: 2). Bu bağlamda devletin rolünün, kaliteli bir eğitimin geliştirilmesi, yeni teknolojiler hakkında bilgi edinmesi ve herkesin ihtiyacına göre uygun eğitimin sağlanması için koşulların oluşturulması olmalıdır. İyi eğitilmiş bir işgücü, daha fazla ekonomik büyümeyi sağlayabilir ki bu da eğitime daha fazla yatırım için bir gerekliliktir.

Eğitim düzeyi yüksek bir toplumda ekonomik büyümeyi ve özellikle de sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak kolaylaşır. İnsanların hem daha fazla hem de daha nitelikli eğitim almaya başlaması bilgi ve yeterliliklerini arttıracak gibi yaptığı işlerin de kalitesini yükseltecek, farkındalık düzeyleri artacak ve tüm alanlarda verimliliklerde iyileşme sağlanacaktır. Örneğin, eğitimin

Tablo 8. Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre Nüfusun Dağılımı, 2008-2020.

Yıl	Toplam	Okuryazar olmayan	Bir öğrenim kurumundan mezun olmayan	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul ve dengi meslek okulu	Lise ve dengi meslek okulu	Yüksekokul ve fakülte	Yüksek lisans	Doktora	Bilinmeyen
2008	100,0	11,3	6,2	42,7	0,9	7,0	15,4	8,3	0,6	0,2	7,4
2009	100,0	10,7	5,7	43,7	1,4	6,8	16,1	9,2	0,7	0,2	5,4
2010	100,0	8,5	5,5	36,6	8,3	7,4	17,5	9,8	0,9	0,3	5,2
2011	100,0	7,0	6,0	35,3	10,6	6,6	18,3	11,1	0,9	0,3	3,8
2012	100,0	6,1	6,5	34,6	11,3	6,5	18,7	11,7	0,9	0,3	3,4
2013	100,0	5,7	6,6	33,5	12,0	6,3	18,2	12,9	1,2	0,3	3,4
2014	100,0	5,6	6,4	32,3	11,6	7,8	19,1	13,9	1,3	0,4	1,7
2015	100,0	5,4	6,2	31,6	11,4	7,7	19,5	15,5	1,4	0,4	1,1
2016	100,0	5,1	5,9	29,3	12,6	8,6	19,5	16,3	1,4	0,4	0,9
2017	100,0	4,8	5,6	28,4	13,3	8,4	19,8	16,7	1,8	0,4	0,9
2018	100,0	4,4	5,3	26,3	14,3	8,7	20,4	17,3	2,0	0,4	0,9
2019	100,0	4,0	4,9	24,8	11,3	12,3	21,2	18,0	2,1	0,4	1,0
2020	100,0	3,8	4,7	23,8	10,7	13,0	21,4	19,0	2,2	0,4	1,1

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı (2008-2020), Ocak 21, 2022b, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1>

niteliği ve niceliğinin yüksek olduğu toplumlarda sağlık hizmetlerinin de genel olarak daha iyi olduğu, çevresel farkındalığın fazla olduğu, hukuk sisteminin daha iyi işlediği gibi pek çok çıktıya ulaşılmaktadır. Özetle, eğitimin yaşam kalitesinin önemli belirleyicilerinden biri olduğu, aynı zamanda yaşam kalitesi koşullarından da etkilendiği bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmişlik düzeyleri düşük toplumların eğitim anlamında da geri kaldığına dair dünyada çok sayıda örneğe rastlanmaktadır. Yaşam kalitesi ve eğitim etkileşim halindeki iki kavramdır. Yaşam kalitesini ölçmeye çalışan birçok endekste eğitim de belirleyici unsurlardan biri olarak yer almaktadır.

Yaşam kalitesini etkileyen bir unsur olarak eğitimin Türkiye'deki durumuna baktığımızda özellikle yaşam kalitesi endekslerinde Türkiye'nin hem genel olarak hem de eğitim başlığında hala üst seviyelere ulaşamadığı görülmektedir. OECD Daha İyi Yaşam Endeksi, BM İnsani Gelişme Endeksi ve AB Yaşam Kalitesi Endeksi gibi önde gelen yaşam kalitesi endekslerinde orta ve alt seviyelerde yer almaktadır. Bunun yanında, eğitime katılım, net okullaşma oranı, öğretmen başına düşen öğrenci sayıları gibi Türkiye'ye dair eğitim verileri incelendiğinde geçmişten günümüze doğru iyileşmeler sağlandığı görülmektedir. Bununla beraber, bu iyileşmenin ne kadar yeterli olduğu ve eğitimin niteliğine ne kadar yansıdığına karar verebilmek için özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülke gruplarıyla detaylı karşılaştırma ve analizler yapmaya ihtiyaç vardır. Bu durum ayrı bir çalışma konusunu oluşturmaktadır. O yüzden, mevcut iyileşmeyle ilgili yapılabilecek en temel değerlendirme; Türkiye'nin yaşam kalitesi endekslerinde eğitim başlıklarındaki durumu göz önüne alındığında daha kat etmesi gereken yol olduğu yönündedir.

Türkiye'de eğitime dair hali hazırdaki bu durum gelişmekte olan bir ülke olarak diğer koşullarımızla da oldukça ilişkilidir. Ekonomik göstergeler, ulaşım imkanları, sağlık hizmetlerinin yeterliliği ve niteliği, toplumsal sorunların varlığı, teknolojik ilerlemeler gibi pek çok durum eğitimi etkilemekte ve eğitimden etkilenmektedir. O yüzden, sorunlara bütüncül yaklaşmak önemlidir. Eğitimi temel belirleyici olarak düşündüğü-

müzde ve çalışmamızın da ana temasının eğitimle ilgili bir durum tespiti yapmaya dayandığını varsaydığımızda, Türkiye'de eğitimi iyileştirmeye dair neler yapılabileceğini ortaya koymak gerekmektedir. Bu bağlamda, tüm seviyelerde eğitim programlarını ve ders materyallerini uluslararası standartlara uygun hale getirmeli, eğitimde iyi olan ülkelerin müfredatlarını detaylı olarak inceleyip ülkemizdeki sistemle entegrasyon sağlanmalıdır. Teknolojideki hızlı ilerlemeler göz önüne alındığında, eğitim sistemi bu değişime uygun olarak yeniden tasarlanmalıdır. Dünya vatandaşlığı kavramının giderek önemli hale geldiği günümüzde, yabancı dil eğitimi geliştirilmeli ve çeşitlendirilmelidir. İngilizce yanında diğer diller de çocuklara küçük yaşlardan itibaren kazandırılmalıdır. Devlet okulları ve özel okulları arasında dil eğitimi konusundaki farklılıklar mümkün olduğunca azaltılmalıdır. Aynı farklılık farklı branş dersleri için de geçerlidir. Tüm bu farklılıklar minimuma düşürülmelidir. Eğitimde herkese fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Ekonomik, sosyal veya kültürel nedenlerden dolayı eğitim alamayan çocuk kalmamalıdır. Devlet, özellikle eğitime ayırdığı kaynakları ve eğitim konusundaki çalışmalarını arttırmalıdır. Eğitimin tüm seviyelerde sadece akademik yeterliliği sağlamak olmadığı, sanatsal ve sportif diğer sosyal becerileri de kazandırmak olduğu unutulmamalıdır. O yüzden eğitim programlarında bu gerekliliklere göre iyileştirmeler yapılmalıdır. Üniversitelerin ise araştırma-geliştirme faaliyetlerine daha fazla ağırlık verecek şekilde dönüştürülmesi, sektörel ve istihdam ihtiyaçlarıyla eşgüdümlü olarak işlemesi önemlidir. Yüksek öğretim kurumlarının bir ülkenin geleceğini şekillendiren, ekonomik ve toplumsal yapıyı belirleyen kurumlar olduğu sadece Türkiye'nin değil, tüm dünya ülkelerinin gerçeğidir.

Tüm bunların yanında, 2019 yılının sonunda hayatımıza giren koronavirüs pandemisi, birçok sektörü olduğu gibi eğitimi de oldukça etkilemiştir. Bu süreçte, eğitim sisteminin yapısı ve içinde bulunulan koşulların önemi daha iyi anlaşılmıştır. Yaşam kalitesi bakımından üst sıralarda yer alan ülkelerin, pandeminin sekte vurduğu eğitim sürecine daha hızlı çözüm üretebildiği ve gerekli koşulları üretebildiği görülmüştür. Özellikle, Kuzey Avrupa ülkelerinin çoğunda

uzaktan eğitim imkanlarının hızlı bir şekilde oluşturulduğu, belirli kademelerde eğitimin gerekli tedbirlerin alınarak devam ettirildiği görülmüştür. Mevcut eğitim programlarının düzgün bir şekilde gerçekleştirilmesi noktasında önemli başarı sağlanmıştır. Türkiye ise bu süreci yönetmekte, özellikle pandeminin ilk zamanlarında oldukça zorlanmıştır. Eğitimin tüm kademelerde uzaktan gerçekleştirilmesinde teknik bazı aksaklıklar yaşanmış, sistem altyapısı böyle bir geçişi istenen ölçüde sağlayamamıştır. Ayrıca, birçok çocuğunun dersleri uzaktan takip edilecek gerekli araç-gerece ve yeterli bilgiye sahip olmadığı, hatta birçok okul ve öğretmen için de bu deneyim ve imkanın olmadığı görülmüştür. Tüm eksiklerin ve aksaklıkların giderilmesi zaman almış, bazıları tam manasıyla çözülememiştir. Özellikle ülkenin sosyo-ekonomik yapısındaki farklılıklardan dolayı, eğitime yeterli ve nitelikli ölçüde erişimde farklılıklar olmuştur. O yüzden, sosyo-ekonomik farklılıkları minimize etmek, tüm toplumun yaşam kalitesi koşullarını iyileştirmek ve daha adil bir dağılım sağlayabilmek öncelikli bir devlet politikası olmalıdır. Bu sayede eğitimi de iyileştirmek daha kolay olacaktır. Eğitim iyileştikçe bu toplumun tüm alanlarına yansacaktır.

KAYNAKÇA

- AKRANAVIČIŪTĒ, D., & RUŽEVĪČIUS, J. (2007). Quality of Life and Its Components Measurement. *Engineering Economics*, 52(2), 43-48.
- BM (2021a, Kasım 22), İnsani Gelişme İndeksi-Genel Ülke Sıralamaları. <https://hdr.undp.org/en/content/latest-human-development-index-ranking> (Erişim Tarihi: 22.11.2022)
- BM (2021b, Aralık 20), İnsani Gelişme Endeksi-Ülke Profilleri, <https://hdr.undp.org/en/countries> (Erişim Tarihi: 22.11.2020)
- CAMPBELL, A., CONVERSE, P.E., & RODGERS, W.L (1976). *The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations, and Satisfaction*. Russell Sage Foundation.
- CUMMINS, R. A. (1997). Assessing quality of life. R. I. Brown & R. I. Brown (Eds.), *Quality of Life For People with Disabilities* (ss. 116–150). Stanley Thornes.
- CUMMINS, R. A. (1996). The Domains of Life Satisfaction: An Attempt to Order Chaos. *Social Indicators Research*, 38, 303–328.
- DIENER, E., & SUH, E. (1997). Measuring Quality of Life: Economic, Social And Subjective Indicators. *Social Indicators Research*, 40(1), 189-216.
- EDGERTON, J. D., ROBERTS, L. W. & VON BELOW, S. (2012). Education and quality of life, K. C. Land, M. J. Sirgy & A. C. Michalos (Eds.), *Handbook of social indicators and quality of life research*, (ss. 265-296). Springer.
- EDİSAN, Z., & KADIOĞLU, F.G. (2013). Yaşam Kalitesi Kavramının Antik Dönemdeki Öncülleri. *Lokman Hekim Journal*, 3(3), 1-4.
- EDİSAN, Z., & KADIOĞLU, F.G. (2011). Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi Ölçekleri: Etik Açıdan Bir Değerlendirme. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 19(1), 8-15.
- European Statistics (EUROSTAT). (2022, January 28). Database: Quality of life, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>
- EUROPEAN STATISTICS (EUROSTAT). (2021, December 22). Quality of life indicators. Eurostat statistics explained, https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Quality_of_life_indicators (Erişim Tarihi: 22.12.2022)
- EVANS, D. R. (1994). Enchanging The Quality of Life in The Population at Large. *Social Indicator Research*, 33(1), 47-88. <https://doi.org/10.1007/BF01078958>
- FAYERS, P. M. & MACHIN, D. (2007). *Quality of Life: The Assessment, Analysis and Interpretation of Patient-Reported Outcomes*. 2nd ed. John Wiley & Sons
- FERRER, A. (2004). *Happiness Quantified: A Satisfaction Calculate Approach*. Oxford University Press.
- GIL-LACRUZ, M., GIL-LACRUZ, A.I., & GRACIA-PÉREZ, M. L. (2020). Health-Related Quality of Life in Young People: The Importance of Education. *Health and Quality of Life Outcomes*, 18, 187. <https://doi.org/10.1186/s12955-020-01446-5>
- GLATZER, W. (1987). Components of well-being. A.C. Michalos (Eds.). *Living conditions and subjective well-being, 1978-1984*, (ss. 25-33), German Social Report.
- GOLDBERG, J. & SMIH, J. (2007). The Effects of Education on Labor Market Outcomes, Revision of May 14.
- GREGORY, D., JOHNSTON, R., PRATT, G., WATTS, M., & WHATMORE, S. (2009). Quality of life. In *Dictionary of Human Geography*, 5th Edition, Wiley-Blackwell.

- IONESCU, D. D. IONESCU, A. M., & JABA, E. (2013). The Investments in Education and Quality of life. *Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology*, Special Issue (December), 141-158.
- JAKİMOVSKI, J. (2019). Education and Quality of Life. *Eurasian Journal of Social Sciences*, 7(3), 1-7
- JAMIESON, A. (2007). Education and the Quality of Life in Later Years: Quality in Ageing. *Journal of Policy, Practice and Research*, 8(3), September, 15-23. <https://doi.org/10.1108/14717794200700017>
- KHAN, H. & WILLIAMS, J. B. (2006). Poverty Alleviation Through Access to Education: Can E-Learning Deliver?, *U21Global Working Paper* No. 002/2006, 18 Pages.
- LLERAS-MUNEY, A. (2005). The Relationship Between Education And Adult Mortality in The United States. *Review of Economics Studies*. 72(1), 189-221.
- MACKENBACH, J. P. (2006, February). Health Inequalities: Europe in Profile. UK Presidency of the EU.
- ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT (OECD). (2015). *How's Life? 2015 Measuring Well-being*. OECD Publishing.
- ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT (OECD). (2022, January 22). OECD Better Life Index. <https://www.oecdbetterlifeindex.org/#/111111111111>
- PFEIFER, A. (2007). Good Practices in Basic Education in Latin America, *Second OECD World Forum on Statistics, Knowledge and Policy*, Istanbul, Turkey.
- POWDTHAVEE N. (2010). Does Education Reduce The Risk of Hypertension? Estimating The Biomarker Effect of Compulsory Schooling in England. *Journal of Human Capital*. 4(2), 173-202.
- POWDTHAVEE, N., LEKFUANGFUB, W. N., & WODEN, M. (2015). What's The Good of Education on Our Overall Quality of Life? A Simultaneous Equation Model of Education And Life Satisfaction For Australia. *J Behav Exp Econ*. 54(February): 10-21
- QUALITY OF LIFE RESEARCH UNIT. (2015). The quality of life model, University of Toronto, http://sites.utoronto.ca/qol/qol_model.htm (Erişim Tarihi: 11.12.2021).
- RADOVANOVIĆ, I., BOGAVAC, D., CVETANOVIĆ, Z., & KOVAČEVIĆ, J. (2017). Quality of Life - lifelong Education Platform. *Universal Journal of Educational Research*, 5(12A), 188-195.
- ROSS, C. E. & WILLIGE, M. V. (1997). Education and the Subjective Quality of Life. *Journal of Health and Social Behavior*, 38(September), 275-297.
- SAPANCALI, F. (2009). *Toplumsal Açından Kentsel Yaşam Kalitesi*. Altın Nokta Basın Yayın
- SCHULLER, T. (2007, June 30). Understanding the social outcomes of learning, *Second OECD World Forum on Statistics, Knowledge and Policy*, Istanbul, Turkey.
- SILES, M. A. (2009). The Causal Effect of Education on Health: Evidence From The United Kingdom. *Economics of Education Review*. 28(1), 122-128.
- SLAVNIĆ S., KOVACHEVIĆ, J., RADOVANOVIĆ V. & JACHOVA, Z. (2015). The quality of life of deaf and hard of hearing students in boarding schools. *6th International Conference: Improving the Quality of Life of Children and Young People*, (ss. 569-579), Ohrid, <http://www.erf.untz.ba/aktuelnosti/poziv.pdf> (Erişim Tarihi: 11.12.2021).
- STIGLITZ, J. E., SEN, A. K., & FITOUSSI, J. P. (2009). Report by the Commission on The Measurement of Economic Performance and Social Progress. www.stiglitz-sen-fitoussi.fr (Erişim Tarihi: 27.02.2022)
- STONE, A. A., KRUEGER, A. B., STEPTOE, A. & HARTER, J. (2008). Exploring the socio-economic gradient, in daily colds and flu, headaches, and pain, *Mimeo*.
- T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI (2022, Ocak 11). Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim. 1997-2021. www.meb.gov.tr (Erişim Tarihi: 11.01.2022)
- T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI (2021, Aralık 29). PISA nedir?. <http://pisa.meb.gov.tr/www/pisa-nedir/icerik/4> (Erişim Tarihi: 29.12.2021)
- TORLAK E. S., & YAVUZÇEHRE S. P. (2008). Denizli Kent Yoksullarının Yaşam Kalitesi Üzerine Bir İnceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 17(2), 23-44.
- TÜİK (2022a). Ocak 21). Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı (2008-2020), <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)
- TÜİK (2022b). Ocak 21). Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı (2008-2020), <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1> (Erişim Tarihi: 21.01.2022)
- UNICEF Innocenti Research Centre. (2002). A league table of educational disadvantage in rich nations. *Innocenti Report Card* No. 4. UN Children's Fund.
- UYSAL ŞAHİN, Ö. (2020). *Yaşam Kalitesi Kamu Maliyesi Kalitesi İlişkisi: Avrupa Birliği ve Türkiye Üzerine Bir İnceleme*. Rating Academy Publishing.